

H A N D L E I D I N G

ZiKo

**ZELFEVALUATIE - INSTRUMENT VOOR WELBEVINDEN
EN BETROKKENHEID VAN KINDEREN IN DE OPVANG**

PROJECTLEIDER:

PROF. DR. FERRE LAEVERS

WETENSCHAPPELIJKE MEDEWERKERS:

MIEKE DAEMS, GRIET DE BRUYCKERE, BART DECLERCQ, JULIA MOONS, KRISTIEN SILKENS,
GERLINDE SNOECK, MONIQUE VAN KESSEL

ZiKo

ZiKo is een instrument om de kwaliteit van de opvang in kaart te brengen. Het helpt je te zien wat goed loopt, maar ook waar kansen liggen om de aanpak te verbeteren. Je gaat daarbij op een systematische manier na hoe de kinderen het in de opvang maken. Als ze zich goed voelen en intens activiteiten beleven, dan weet je dat de aanpak aansluit bij wat ze nodig hebben. Welbevinden en betrokkenheid zijn dé voorwaarden tot een kwalitatieve opvang.

ZiKo is bruikbaar voor alle opvangsituaties: de opvang van baby's en peuters in kinderdagverblijven, mini-crèches, de opvang door onthaalouders, de opvang en begeleiding door centra voor kinderopvang en gezinsondersteuning, de buitenschoolse opvang in scholen, de IBO's (Initiatieven voor Buitenschoolse Opvang) en de buurt- en nabijheidsdiensten. De term 'begeleider' in deze handleiding staat voor alle personen die voor de begeleiding van de kinderen instaan: de opvangouder, de kinderverzorgster, de begeleider in de buitenschoolse opvang, enz.

■ EEN HANDLEIDING EN INVULBLADEN

Deze handleiding maakt je vertrouwd met de begrippen achter ZiKo. Bij deze handleiding hoort een formulierenmap die bestaat uit invulbladen en instructies.

■ 3 STAPPEN

ZiKo gebruik je enkele keren per jaar. Het is telkens een momentopname waarbij je de praktijk doorlicht. Deze zelfevaluatie verloopt in drie stappen:

STAP 1: Je meet het welbevinden en de betrokkenheid van de kinderen in de opvang;

STAP 2: Je verklaart wat je meet;

STAP 3: Je verbetert gericht de kwaliteit van de opvang.

■ ZIKO VOORBEREIDEN EN OEFENEN

Voordat je aan de slag kan, moet je de begrippen achter het instrument leren kennen: welbevinden en betrokkenheid. Het is belangrijk dat je vooraf leert om gericht te kijken naar kinderen en weet hoe je moet werken met het instrument.

Enkel als je de handleiding onder de knie hebt, kan je de invulbladen juist invullen.

De voorbereiding van de zelfevaluatie is van groot belang. Als je met meerdere begeleiders bent, organiseer je dit het best voor iedereen. Begeleiders die leren kijken naar het welbevinden en de betrokkenheid van een kind zullen dit blijven doen, ook buiten de zelfevaluatie.

■ HULP NODIG BIJ HET LEREN WERKEN MET ZIKO?

Wil je meer informatie en hulp bij het inoefenen van ZiKo?

Daarvoor kan je terecht bij ECEGO. Je vindt meer

informatie op de website van Kind en Gezin

(www.kindengezin.be) en van ECEGO (www.cego.be).

■ KIJKEN NAAR KWALITEIT

In welke mate je van een kwaliteitsvolle opvang kan spreken is geen makkelijke vraag. Er komt heel wat bij kijken. Je kan op verschillende manieren kijken naar de kwaliteit.

1. DE AANPAK IN JE OPVANG

Hier wil je zicht krijgen op de leefomgeving, op de beschikbare ruimte, hoe die is ingedeeld en welk (spel)materiaal er is. Maar je kijkt ook naar het aanbod van activiteiten en de manier waarop kinderen begeleid worden. Je gaat na of alles vlot georganiseerd is, of alles veilig is, of er voldoende begeleiding is, ...

IN OPVANG A (EEN PEUTERGROEP)

De kinderen krijgen weinig materiaal aangeboden. In de voormiddag zijn er blokken en knuffelbeertjes. In de namiddag willen de kinderen graag in de zandbak spelen, maar dat mag niet. Ze mogen dan enkel op de glijbaan en in een speelhuisje.

De meeste kinderen lijken zich dan ook te vervelen.

Er wordt veel gehuild en er is weinig contact tussen de kinderen en de begeleiders.

Deze zijn weinig betrokken: de kinderen worden zelden gestimuleerd en eerder aan hun lot overgelaten. De begeleiders verzorgen samen kinderen en ondertussen kijkt niemand naar de overige kinderen. Die moeten gewoon wachten tot iedereen verzorgd is.

2. HET EFFECT OP DE KINDEREN

Een andere manier van kijken is nagaan welk effect de opvang op een kind heeft. Ouders hebben terecht heel wat verwachtingen. Ze willen dat hun kind zich op alle vlakken goed ontwikkelt. Het kind moet zich vlot leren bewegen, zich zelfstandig uit de slag kunnen trekken, vlot met anderen kunnen omgaan, zich goed kunnen uitdrukken, ... Nagaan wat het effect is van jouw opvang op de ontwikkeling van kinderen is duidelijk geen makkelijke opdracht.

IN OPVANG B (EEN PEUTERGROEP)

In dit groepje zijn er weinig onbenutte momenten; de kinderen krijgen heel wat kansen om actief te zijn. De begeleiders vinden het spel van de kinderen heel belangrijk.

Tijdens de verzorging is er altijd iemand die zich met de spelende kinderen bezighoudt. Tijdens wachtmomenten worden korte activiteiten ingelast; bijvoorbeeld liedjes zingen of dansen.

De sfeer is aangenaam: er wordt veel gelachen en huilen komt enkel voor als een kind zich heeft bezeerd. De kinderen krijgen veel vrijheid: ze mogen zelf bepalen wanneer ze hun spel beëindigen om naar een volgende activiteit over te gaan.

De begeleiders besteden ook veel aandacht aan het onthaal van kinderen en de ouders.

Zij hebben duidelijk oog voor elk kind. Ze spreken de kinderen geregeld aan. Ze stimuleren het contact tussen de kinderen door te vertellen waar de anderen mee bezig zijn. Een muziekje op de achtergrond tijdens bepaalde activiteiten schept een rustgevende sfeer.

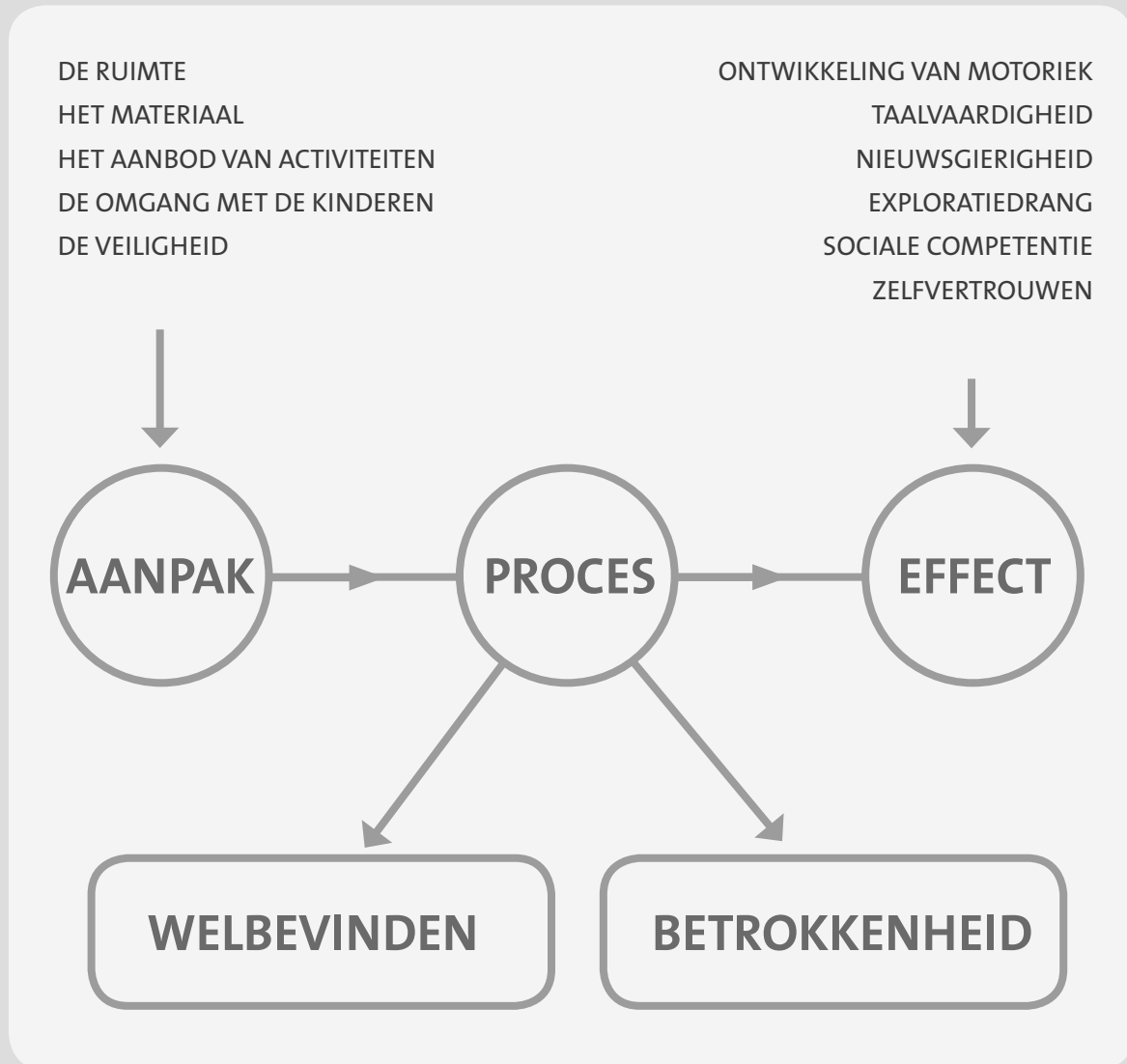

3. HET PROCES IN HET KIND

Hier ga je na hoe de kinderen het maken in de opvang.

Je vraagt je af:

- hoe de kinderen zich voelen (= welbevinden);
- hoe intens ze spelen en of ze geboeid bezig zijn (= betrokkenheid).

Het portret van de twee peutergroepen (zie blz. 2 en 3) laat zien waar het om gaat als je naar 'het verloop' kijkt. In groep A voelen de kinderen zich niet goed. Hun welbevinden is laag en uit de verveling kunnen we afleiden dat ook de betrokkenheid niet oké is. In groep B is dat heel anders. De kinderen zijn ontspannen en voortdurend in de weer. Dit verschil is geen toeval, maar is het gevolg van een kwaliteitsvolle aanpak.

■ WAT IS WELBEVINDEN?

“Als een vis in het water” - zo kan je kinderen beschrijven die zich echt goed voelen. En dat zie je. Ze drukken op vele manieren uit dat ze gelukkig zijn.

GENIETEN

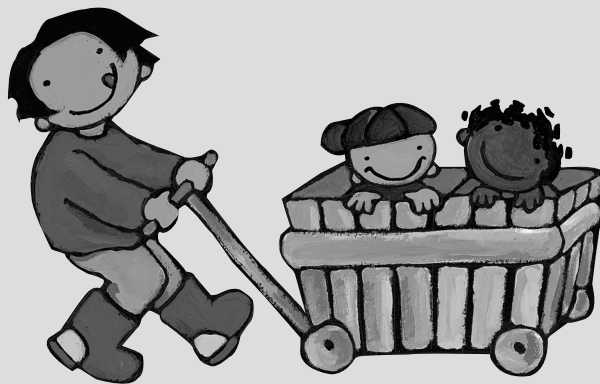
Wat het eerst opvalt bij welbevinden is het genieten, plezier hebben, deugd hebben aan elkaar en aan de dingen. De kinderen glunderen, babbelen spontaan of zingen, glimlachen of schateren.

ONTSPANNING EN INNERLIJKE RUST

Een kind dat zich goed voelt geeft een ontspannen indruk. Het voelt zich in geen enkel opzicht bedreigd. Het gezicht is open, niet verkrampd. De spieren zijn niet gespannen.

VITALITEIT

Bij welbevinden valt het energieke op, de levenslust. Vaak kan je die van de mimiek aflezen: de blik is levendig, het gelaat expressief. De lichaamshouding zegt ook veel: niet ineengezakt of met hangende schouders, maar opgericht, ruimte innemend.

OPENHEID

Als een kind zich goed voelt, is het ontvankelijk, aanspreekbaar, spontaan, ... Contacten met anderen verlopen vlot. Het kind is blij met de aandacht die het krijgt: een knuffel, een pluim, een woordje troost, wat aanmoediging of hulp.

ZELFVERTROUWEN

Er is meer kans tot welbevinden als een kind niet te snel van zijn stuk wordt gebracht. Zelfzekerheid, zelfvertrouwen, een gevoel van eigenwaarde merk je aan een houding die een zekere trots uitdrukt: zich letterlijk 'groot' voelen. Dat positieve zelfbeeld is de basis voor weerbaarheid; het kind laat niet zomaar over zich heen lopen, het is assertief.

IN VOELING MET ZICHZELF

Als een kind contact heeft met zijn gevoelens kan het genieten, maar tegelijk ook moeilijke momenten snel te boven komen. Het heeft immers voeling met zichzelf, dus verdringt het geen emoties.

WELBEVINDEN

Kinderen met een hoog welbevinden voelen zich op en top. De hoofdtoon van hun bestaan is **genieten**. Ze beleven plezier, hebben deugd aan elkaar en aan de dingen.

Ze stralen **vitaliteit** uit en tegelijk ontspanning en **innerlijke rust**.

Ze stellen zich **open en ontvankelijk** op voor wat op hen afkomt.

Ze zijn **spontaan** en durven zichzelf te zijn.

Welbevinden is verbonden met **zelfvertrouwen**, een goed gevoel van zelfwaarde en weerbaarheid.

Het fundament is het **in voeling zijn met zichzelf**, het contact hebben met de eigen gevoelens en ervaringen, fris en onvervormd.

WAAR WELBEVINDEN GOED VOOR IS

Welbevinden is het emotioneel goed maken, als persoon 'goed in je vel zitten'.

Een laag welbevinden wijst erop dat een kind er niet in slaagt aan zijn basisbehoeften te voldoen.

DE BASISBEHOEFTE

1. lichamelijke behoeften (*behoefte aan eten, drinken, beweging, slaap, ...*);
2. behoefte aan affectie, warmte en tederheid (*geknuffeld worden, lichamen contact en nabijheid, liefde en warmte ontvangen en kunnen geven*);
3. behoefte aan veiligheid, duidelijkheid en continuïteit (*de nood aan een min of meer voorspelbare omgeving, het willen weten waar je aan toe bent, wat kan en niet kan en het kunnen rekenen op anderen*);
4. behoefte aan erkenning en bevestiging (*door anderen aanvaard en gewaardeerd worden, een 'eigen plaatsje' hebben in de groep, het gevoel hebben dat je iets betekent voor iemand*);
5. behoefte om zichzelf als kundig te ervaren (*het gevoel hebben zelf écht iets te kunnen, meester te zijn van iets, ervaren hoe je de grenzen van je mogelijkheden weet te verleggen, succes ervaren*);
6. behoefte aan zingeving en aan morele waarde (*zich een 'goed' mens voelen en zich met de anderen en de wereld verbonden voelen*).

Natuurlijk hoeft niet elke vorm van onbehagen een probleem te zijn. Frustraties zijn immers onvermijdelijk. Maar een voortdurend laag welbevinden veroorzaakt dikwijls psychische problemen. Een kind verliest het contact met zichzelf en met zijn gevoelens. Het kind kan zich overdreven hangerig, angstig, agressief gedragen of lijkt in zijn ontwikkeling een stap terug te zetten. Omdat vanaf de eerste levensfasen de basis van de persoonlijkheid wordt gelegd, kan je niet genoeg aandacht schenken aan signalen van laag welbevinden. Ook bij oudere kinderen wijzen deze signalen erop dat zij in hun sociaal-emotionele ontwikkeling bedreigd zijn.

Kortom, welbevinden is een teken dat er levenskwaliteit is. Het wijst erop dat er een goede wisselwerking is tussen het kind en zijn omgeving.

ER IETS AAN DOEN

Iets doen aan het welbevinden is niet gelijk aan kinderen verwennen en hen simpelweg alles te geven wat ze vragen. Kinderen hebben zelf een actieve rol. Volwassenen helpen een kind daarbij; in het verkrijgen van zelfvertrouwen, in het onderkennen en uiten van gevoelens, in het leren omgaan met andere kinderen, in het ervaren van succes, in het ontwikkelen van al zijn talenten en ondernemingszin, enz.

Welbevinden geeft energie en zorgt ervoor dat het kind in voeling blijft met zichzelf en innerlijk sterker wordt. Daarom is het noodzakelijk om in welbevinden te investeren; voor het kind nu en voor de volwassene die het later zal zijn.

■ WAT IS BETROKKENHEID?

Een kind dat betrokken is, wordt als het ware ‘helemaal opgeslorpt’ in zijn activiteit: spelen met blokken, boetseren of puzzelen, luisteren naar een verhaal, met anderen praten, ... Het is een heel aparte beleving die je zowel bij baby’s als bij volwassenen kan herkennen.

MOTIVATIE

Als je betrokken bent, voel je je aangesproken door de activiteit, dus ben je werkelijk geïnteresseerd. Betrokkenheid krijg je niet als je dingen alleen maar doet omdat anderen het vragen of er jou toe verplichten. De motivatie komt vanuit jezelf.

INTENSE MENTALE ACTIVITEIT

Bij betrokkenheid stel je je helemaal open voor ervaringen: de indrukken die je opdoet zijn heel sterk. Lichaamsgewaarwordingen en bewegingservaringen, kleuren en klanken, geuren en smaken hebben een schakering en een diepte die er anders niet zijn. Je spreekt je verbeelding en je denkvermogen ten volle aan. Bij niet-betrokken activiteit zijn de gewaarwordingen niet doorleefd, dus oppervlakkig.

VOLDOENING

Betrokkenheid is een heerlijke toestand: je bent in vervoering. Wat je beleeft is energie die door je stroomt. Kinderen nemen spontaan steeds opnieuw initiatieven die hen in die toestand brengen. Spel is de plek bij uitstek waarin ze deze genoegdoening vinden. Ontbreekt betrokkenheid, dan krijg je verveling, een gevoel van leegte en frustratie.

EXPLORATIEDRANG

De bron voor betrokkenheid is de ontdekkings- of exploratiedrang, de drang om de wereld te ervaren, om zintuiglijke indrukken op te doen, om greep te krijgen op de werkelijkheid. Aanvankelijk is dat ‘greep krijgen’ letterlijk te nemen: aanraken en grijpen wat in de buurt komt. Gaandeweg gaat het meer om het ‘begrijpen’ van de werkelijkheid.

AAN DE GRENS VAN JE MOGELIJKHEDEN

Betrokkenheid is maar mogelijk als een activiteit een uitdaging is, niet te makkelijk en ook niet te moeilijk. Bij betrokkenheid bewegen mensen zich dus aan de grens van hun mogelijkheden. Ze spreken hun vermogens ten volle aan, ze geven het beste van zichzelf - of we het nu over baby’s hebben of volwassenen, over kinderen met een zwakke mentale ontwikkeling of over hoogbegaafden.

BETROKKENHEID

Betrokkenheid laat zich herkennen aan:

- een hoge **concentratie**, een opgeslorpt, **tijdvergeten** bezig zijn;
- een sterke **motivatie** die van binnenuit komt en zichtbaar is in gedrevenheid;
- een grote mate van **aanspreekbaarheid** voor wat de omgeving te bieden heeft, een open instelling;
- een intense **mentale activiteit** en indringende ervaring;
- een sterke **voldoening** die voortvloeit uit de bevrediging van de **exploratiedrang**;
- een zich bewegen **aan de grens** van de eigen mogelijkheden.

Betrokkenheid is dé voorwaarde voor ontwikkeling in de diepte.

WAAR BETROKKENHEID GOED VOOR IS

Betrokkenheid is iets heel bijzonders. Iedereen die gewoon naar kinderen kijkt, wordt erdoor ver-
rast. Je voelt intuïtief aan dat je het spel niet mag verstoren.

Is er betrokkenheid, dan weten we dat kinderen hun mogelijkheden aanspreken en dat ze 'in
ontwikkeling' zijn: ze leren op een dieper niveau, ze worden echt competentier.

Ontbreekt betrokkenheid, dan is er reden tot ongerustheid. De kans is groot dat hun ontwikke-
ling stilvalt. Daarom moet je er alles aan doen om een omgeving te scheppen waarin elk kind zich
goed voelt en betrokken is.

STAP 1

■ HET METEN VAN WELBEVINDEN EN BETROKKENHEID

De zelfevaluatie begint met het meten van welbevinden en betrokkenheid. Je gebruikt daarvoor het Formulier A. De werkwijze is eenvoudig en te vergelijken met 'scannen': je observeert elk kind individueel gedurende een tweetal minuten. Geef elk kind een score voor welbevinden en betrokkenheid op basis van een vijfpuntenschaal.

Als je met meerdere begeleiders werkt gebeuren de observaties in principe door de verantwoordelijke van de voorziening, de pedagogische begeleider of de dienstverantwoordelijke, terwijl de begeleiders/onthaalouder zo veel mogelijk in hun 'gewone doen' met de kinderen bezig zijn.

Bij het scannen gaat het om een momentopname. Daarom is het van groot belang dat de omstandigheden zo veel mogelijk het 'normale' verloop benaderen.

Het aantal te observeren kinderen hangt af van het type voorziening.

Meer hierover vind je bij de invulbladen.

DE SCHAAL VOOR WELBEVINDEN

NIVEAU	WELBEVINDEN	SIGNALEN
1	Uitgesproken laag	<p>Het kind vertoont tijdens de observatie duidelijke signalen van onbehagen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • jammeren, snikken, huilen, krijsen; • bedrukt / verdrietig of angstig kijken, in paniek zijn; • boos kijken, woedend zijn; • lichamelijk gespannen zijn: zwaaien en/of kloppen met de armen of benen, zich in bochten wringen, dingen stukmaken, anderen pijn doen; • duimzuigen, in de ogen wrijven; • niet reageren op de omgeving, contact ontwijken, zich terugtrekken; • zichzelf pijn doen: met het hoofd bonken, zich op de grond laten vallen.
2	Laag	De lichaamshouding, mimiek en handelingen geven aan dat het kind zich niet goed voelt. De signalen zijn echter minder uitgesproken dan bij niveau 1 of het onbehagen wordt niet gedurende de hele tijd uitgedrukt.
3	Matig	Het kind geeft een 'onbewogen' indruk, het heeft een neutrale houding. Er zijn geen signalen van verdriet of plezier, van behagen of onbehagen. Gelaat en lichaamshouding tonen weinig of geen emotie.
4	Hoog	Het kind vertoont signalen van voldoening (zie niveau 5). De signalen van zich goed voelen zijn echter niet de hele tijd met een grote intensiteit aanwezig.
5	Uitgesproken hoog	<p>Gedurende de hele observatietijd zijn er uitgesproken signalen van behagen, zich op en top voelen, met volle teugen genieten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • blij en opgewekt zijn: (glim)lachen, glunderen, roepen van plezier; • spontaan zijn, zichzelf zijn, expressief zijn; • tegen zichzelf praten, met klanken spelen, neuriën, zingen; • ontspannen zijn, geen signalen van stress vertonen; • zich open stellen, zich door de omgeving laten aanspreken; • levenslustig zijn, een stralende blik hebben, energiek reageren; • zelfzekerheid en zelfvertrouwen uitstralen.

STAP 1

DE SCHAAL VOOR BETROKKENHEID

NIVEAU	BETROKKENHEID	VOORBEELDEN
1	Uitgesproken laag	<p>Het kind vertoont nagenoeg geen activiteit:</p> <ul style="list-style-type: none"> • geen concentratie: staren, wegdromen; • een afwezige, passieve houding; • geen gerichte activiteit, doelloze handelingen, niets teweegbrengen; • geen tekenen van exploratie en interesse; • niets in zich opnemen, geen mentale activiteit.
2	Laag	<p>Het kind vertoont enige activiteit, maar deze wordt geregeld onderbroken:</p> <ul style="list-style-type: none"> • beperkte concentratie: wegstaren, prullen, dromen; • makkelijk afgeleid; • handelingen leiden maar tot beperkt resultaat.
3	Matig	<p>Er is de hele tijd activiteit, maar niet echt geconcentreerd.</p> <ul style="list-style-type: none"> • het kind is routinematig, vluchtig bezig; • is beperkt gemotiveerd, voelt zich niet uitgedaagd, toont geen echte inzet; • doet geen diepgaande ervaring op; • is niet opgeslorpt door wat het doet; • gebruikt zijn capaciteiten maar met mate; • de activiteit raakt de verbeelding en het denkvermogen van het kind niet.
4	Hoog	<p>Er zijn duidelijk signalen van betrokkenheid, alleen zijn die niet altijd op volle sterkte aanwezig:</p> <ul style="list-style-type: none"> • het kind gaat globaal op in zijn spel; • er is doorgaans concentratie, maar soms verslapt de aandacht; • het kind voelt zich uitgedaagd, er is een zekere gedrevenheid; • gebruikt zijn capaciteiten; • spreekt de verbeelding en het denkvermogen aan.
5	Uitgesproken hoog	<p>Het kind is gedurende de hele tijd ononderbroken bezig en gaat sterk op in zijn activiteit:</p> <ul style="list-style-type: none"> • is ononderbroken geconcentreerd, opgeslorpt door de activiteit, vergeet de tijd; • is heel gemotiveerd, voelt zich sterk aangesproken; • is niet af te leiden; • kijkt aandachtig, heeft aandacht voor details; • spreekt voortdurend al zijn capaciteiten en mogelijkheden aan; • er is een sterke mentale activiteit: de verbeelding en het denkvermogen draaien op volle toeren; • doet diepgaande nieuwe ervaringen op; • geniet van zo gedreven bezig te zijn.

STAP 2

■ VERWERKEN VAN DE OBSERVATIES

In 'stap 2' zoek je verklaringen voor de niveaus van welbevinden en betrokkenheid die je tijdens de observatie hebt genoteerd. Formulier B van de invulbladen helpt je hierbij. Het bestaat uit twee delen. Links staan de elementen die een verklaring bieden voor de hogere niveaus (4 en 5) van welbevinden en/of betrokkenheid. Rechts staan de elementen die bijgedragen hebben tot de lagere niveaus (1 en 2) van welbevinden en/of betrokkenheid.

Als je met meerdere begeleiders voor eenzelfde groep staat, zoek je samen naar verklaringen.

Bij het zoeken naar een verklaring voor de lage en hoge scores kijk je naar 3 dingen:

- de aanpak in de opvang;
- het kind zelf;
- mogelijke bijzondere omstandigheden.

1. DE AANPAK IN DE OPVANG

Wat heeft het welbevinden en de betrokkenheid van de kinderen tijdens de observatie beïnvloed? Het antwoord zoek je eerst in de omgeving zoals die door de begeleiders tot stand wordt gebracht. ZiKo onderscheidt daarin 5 grote onderdelen.

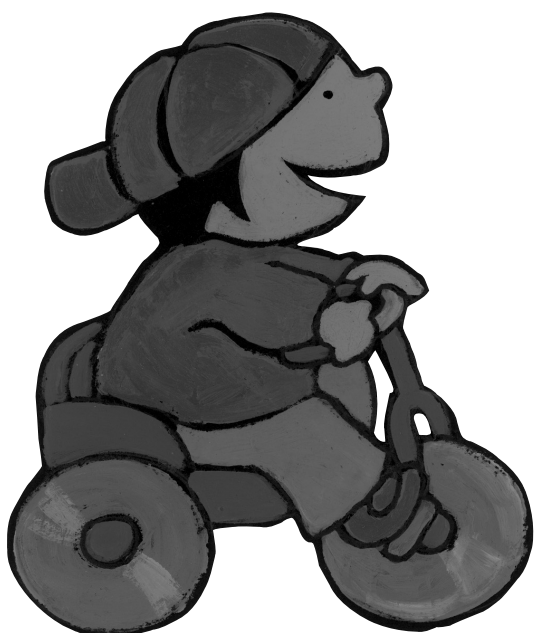
1- HET AANBOD

➡ *Hoe rijk is de omgeving waarin de kinderen vertoeven?*

Kijk naar:

- de infrastructuur: de inrichting en de indeling van de ruimtes;
- het aanbod;
- het spelmateriaal waar de kinderen uit kunnen kiezen;
- de activiteiten die je in de loop van de dag aanbiedt.

Kinderen amuseren en ontwikkelen zich het best in een aantrekkelijke en gevarieerde omgeving. Bied hen zo veel mogelijk kansen om intens bezig te zijn. Dat kan door een uitdagend spelaanbod.

2- SFEER

➔ *In welke mate voelen kinderen zich thuis in de omgeving en in de groep?*

Kijk naar:

- de inrichting, de aankleding van de ruimte;
- de inspanningen die gedaan worden om positieve relaties te bevorderen.

Of een kind graag naar de opvang komt en er zich goed voelt, hangt vaak samen met de sfeer die er is. Die sfeer kan wel variëren, maar meestal is er een basisklimaat aanwezig dat de opvang kenmerkt. Als het goed zit, merk je dat aan de positieve interacties: elkaar aanraken en knuffelen, lachen, spontaniteit, ...

Het bevorderen van dat positieve klimaat begint al bij de inrichting van de ruimte. Hoe gezellig is de ruimte aangekleed? Hoe komt de indeling en de schikking van meubels over? Welke indruk laten de kleuren na? Zijn er leuke plekjes of is het eerder een grote kale ruimte? Ziet het er chaotisch uit of net iets te geordend?

Natuurlijk wordt de sfeer ook sterk bepaald door de relaties tussen de kinderen onderling en tussen begeleider(s) en kinderen. Zo kan je bewust een gevoel van samenhang bevorderen door sfeervolle, gezellige momenten te scheppen en kinderen te helpen een positieve band met elkaar en met de begeleider(s) te ontwikkelen.

3- RUIMTE VOOR INITIATIEF

➔ *Over hoeveel vrijheid beschikken de kinderen?*

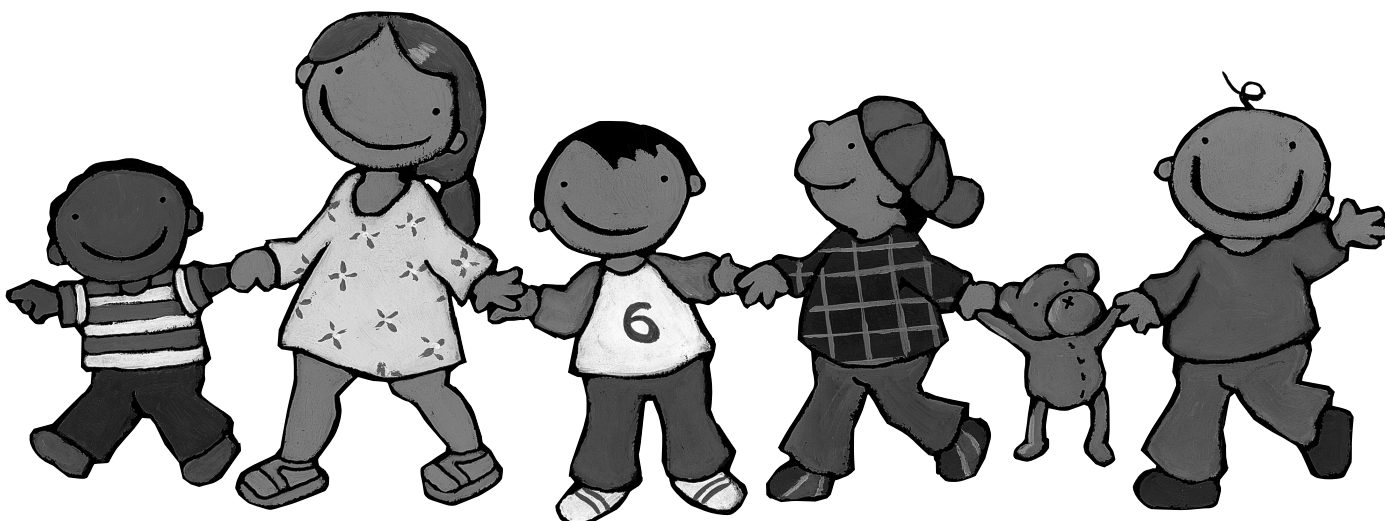
Kijk naar:

- het organisatiepatroon: de kansen die je geeft aan kinderen om zelf te bepalen waarmee ze spelen, hoe lang, hoe vaak en met wie;
- hoe het zit met kinderparticipatie;
- de mate waarin de kinderen mee het verloop van de dag, het aanbod en de volgorde van activiteiten kunnen bepalen;
- de mate waarin ze verantwoordelijkheid krijgen bij het praktisch verloop;
- de mate waarin grenzen toegelicht worden en in overleg met de kinderen bepaald worden.

Doen wat je graag doet geeft de meeste voldoening en is dikwijls een voorwaarde voor betrokkenheid. Kinderen zoeken zelf activiteiten op die aansluiten bij hun interesses en mogelijkheden. Hiervoor moeten ze de nodige ruimte en kansen krijgen.

Is puzzelen verplicht of zijn er keuzemogelijkheden? Hou je de kinderen strak in het gareel of laat je ze zelf speelgoed kiezen waar ze zich toe aangetrokken voelen? Dit alles kan natuurlijk enkel binnen duidelijke regels en afspraken.

'Ruimte voor initiatief' houdt ook in dat je kinderen bewust bij het dagverloop betreft en dat je hen de verantwoordelijkheid geeft die ze aankunnen.

STAP 2

4- ORGANISATIE

⊕ *Is er een efficiënte organisatie van de dag, duidelijk afgestemd op het kind?*

Kijk naar:

- het dagverloop/de tijdsindeling: zorg voor een duidelijke organisatie met de nodige soepelheid;
- hoe de begeleider(s) worden ingezet: zorg voor een maximale benutting van de menskracht;
- de groeperingsvormen: zorg voor continuïteit en veiligheid.

Een dag in de opvang kan lang en chaotisch lijken voor een kind.

“Papa?” vraagt Kobe. Begeleider: “Je papa komt je halen als je je koek hebt gegeten.”

Eten, rusten, naar het toilet gaan, spelen, ... Waarom en wanneer gebeurt dat allemaal? Een heldere structuur en herkenningpunten bieden houvast. De inhoud, de duur en de volgorde van de dagonderdelen moeten goed afgestemd zijn op de leeftijd en de individuele behoeften van een kind.

Als er meerdere begeleiders zijn, zorgt een goede taakverdeling voor een soepel verloop van de dag, zodat de overgangen vlot lopen, er weinig ‘dode’ momenten zijn en er altijd begeleiding is. Ook een min of meer vaste groepsindeling biedt duidelijkheid en verhoogt het gevoel van veiligheid.

5- DE MANIER VAN BEGELEIDEN

⊕ *Hoeveel inlevingsvermogen is er bij het omgaan met de kinderen?*

- Kom je als begeleider ‘stimulerend’ tussenbeide? Je voelt aan wat een kind boeit en geeft impulsen om het kind te laten opgaan in het spel.
- Reageer je sensitief? Je speelt in op de gevoelens en de basisbehoeften van kinderen (aandacht en affectie, duidelijkheid en bevestiging, begrip voor emoties).
- Verleen je autonomie? Je geeft kinderen de ruimte om zich te manifesteren: ze kunnen hun eigen interesses volgen, experimenteren, zelf bepalen wanneer iets ‘af’ is, ze worden betrokken bij het maken van afspraken en het oplossen van conflicten.

De ideale begeleider ziet wat er in een kind omgaat. De kinderen vinden bij de begeleider warmte en genegenheid. Hij of zij weet kinderen te stimuleren en geeft hen de ruimte om zelfstandig te spelen. De ideale begeleider zit op de golflengte van de kinderen, kan zich in hun gevoelens inleven, weet wat ze graag doen. Hij of zij kan het ontwikkelingsniveau goed inschatten en tussenkomsten doen die daarop aansluiten.

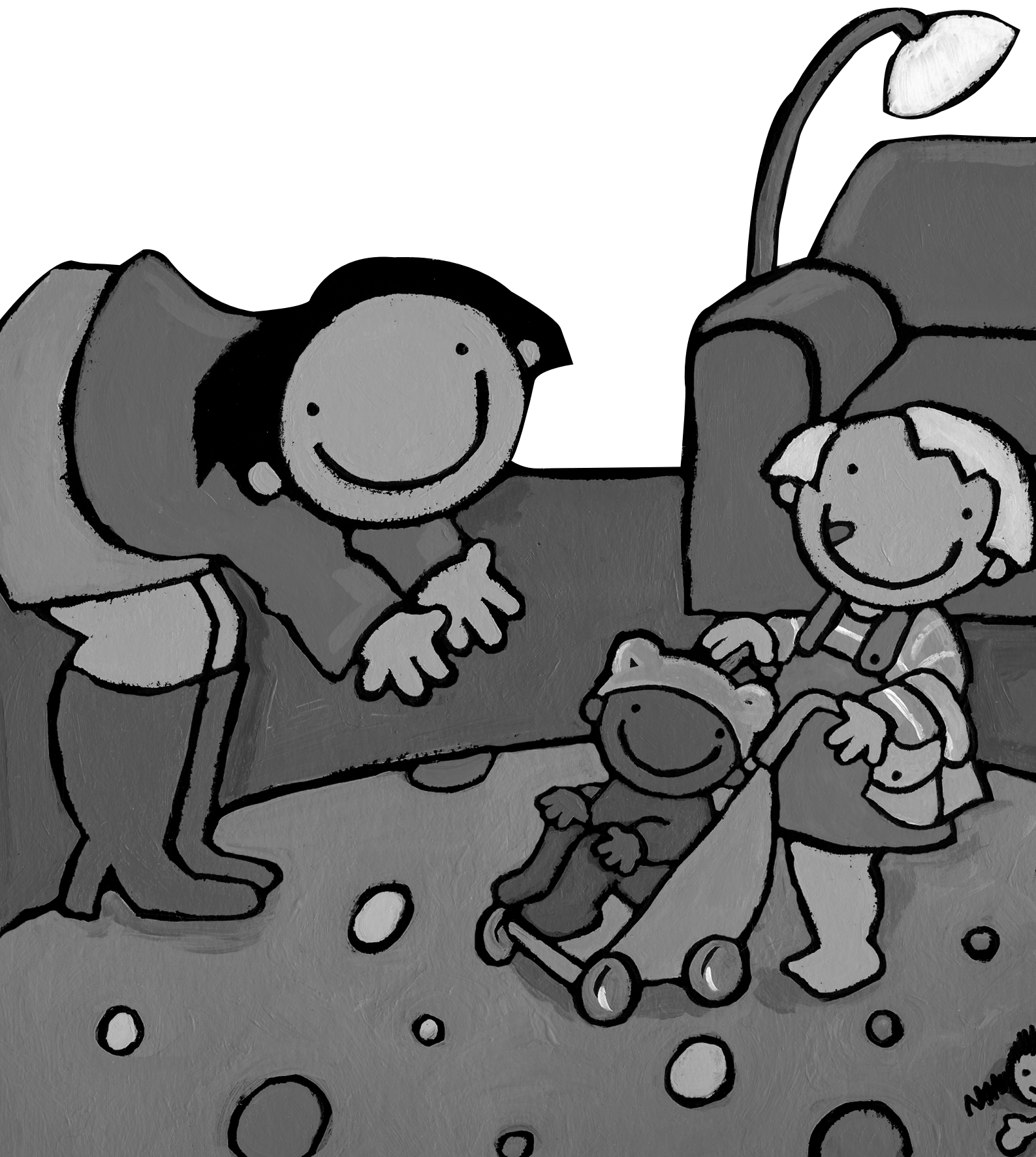
2. ANDERE VERKLARINGEN VOOR DE GEMETEN NIVEAUS VAN WELBEVINDEN EN BETROKKENHEID

Soms ligt de verklaring voor de hoge of lage scores buiten de aanpak van de opvang. Zo kan een kind weinig betrokken zijn omdat het zijn eerste dag is in de opvang.

Daarnaast kunnen bijzondere omstandigheden een verklaring geven voor bepaalde scores.

De eerste werkdag van een nieuwe begeleider kan een invloed hebben op het welbevinden en de betrokkenheid van kinderen.

Voor de kindfactoren en de bijzondere omstandigheden voorziet het formulier B een aparte ruimte.

STAP 3

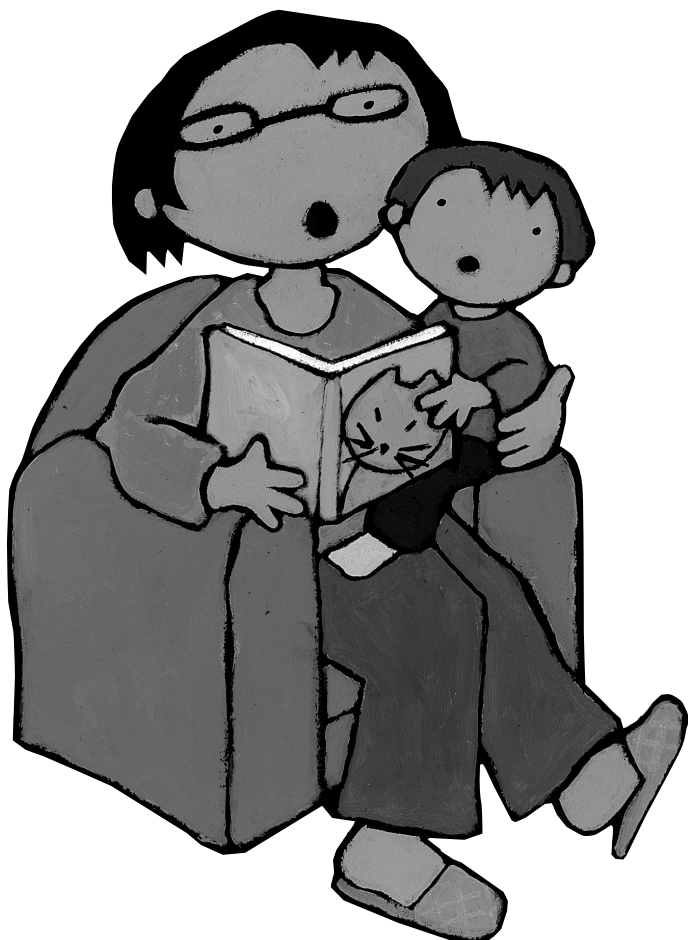
■ VERBETEREN WAT JE KAN

De derde stap van ZiKo helpt je om een zicht te krijgen op wat je kan verbeteren. Als je met meerdere begeleiders bent, doe je dit het best samen. Formulier C helpt je daarbij. Het bevat uitspraken over de 5 onderdelen van de aanpak die met kwaliteit van de opvang te maken hebben.

Na het invullen krijg je een overzicht van:

- de sterke punten in jouw opvang;
- de zwakkere punten die voor verbetering vatbaar zijn of waar dringend werk van gemaakt moet worden.

Met dit overzicht kan je gericht keuzes maken. Formulier D helpt je om werkpunten te bepalen, verbeteracties te plannen en later te evalueren.

■ EN HET VERVOLG ...

Als je de drie stappen achter de rug hebt, begint het echte werk.

ZiKo raakt de kern van je opdracht als begeleider. Je zal merken dat ZiKo je sterker maakt als begeleider. Je inlevingsvermogen vergroot, je gaat op een andere, meer bewuste manier om met de kinderen. Je probeert al eens een andere aanpak. Een aantal gewoonten stel je gemakkelijker in vraag.

ZiKo zal ook een effect hebben op de wijze waarop je met ouders omgaat. Ouders zijn voor jou een belangrijke gesprekspartner om het welbevinden en de betrokkenheid van hun kind te bevorderen.

Als je merkt dat het welbevinden en de betrokkenheid van de kinderen verhoogt, dan weet je dat je goed bezig bent. Je zorgt ervoor dat kinderen meer zelfvertrouwen ontwikkelen en sterker in het leven staan. Je stimuleert de kinderen in hun openheid, hun nieuwsgierigheid en exploratiedrang. Je geeft hen kansen om al hun mogelijkheden en talenten te ontwikkelen. Dat is uiteindelijk de opdracht die de samenleving aan de hele kinderopvang geeft. ZiKo is gemaakt om je te helpen deze opdracht met succes te vervullen.